

Datum: 2018-01-12

Stockholms Stad
Utbildningsnämnden
Inkom 2018-01-15
Dnr 1.6.1-231/2018

Till berörd remissinstans

**Angående remissen om Remiss av
betänkandet Nationella minoritetsspråk i
skolan- förbättrade förutsättningar till
undervisning och revitalisering (SOU 2017:91)**

Detta gäller remissvar på ”Remiss av betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan- förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering (SOU 2017:91)”

Dnr: 110-43/2018

Remisstiden sträcker sig till den 16 mars 2018, vilket vi ber er respektera. Om det av några skäl inte är möjligt för er att inkomma med svar inom utsatt tid måste en kontakt tas med den för ärendet ansvariga personen på roteln.

Ansvarig handläggare/borgarrådssekreterare på Skolroteln är Sonja Pagrotsky, tfn 08-508 292 21.

Remissvar skickas till:

- Skolroteln digitalt i Word-format. Ange KS:s diarienummer som namn på ärenderubrik. Ex: KS 314-331-2004
- KF/KS kansli i **pappersform**.

Bilägg **inte** remissunderlaget. Det finns redan diariefört i kommunstyrelsens diarium.

Häfta **inte** ihop handlingarna.

Adresserna är följande:

Rotelns e-post: Funktion SLK RIV-remissvar eller
RIV-remissvar.SLK@stockholm.se

KF/KS kansli, Stadshuset, 105 35 STOCKHOLM

Med vänliga hälsningar

Skolroteln

Datum: 2018-01-12

Remitteringsmapp**Ärende: Remiss av betänkandet Nationella minoritetsspråk
i skolan- förbättrade förutsättningar till undervisning och
revitalisering (SOU 2017:91)**

För yttrande senast: den 16 mars 2018

För yttrande senast SLK: den 23 mars 2018

Stadsdelsnämnderna**Facknämnderna****Övriga**

Utbildningsnämnden

SLK

MR-rådet

STOCKHOLMS STAD Kommunstyrelsen Registraturet	
Ink.	2018 -01- 09
Dnr:	110-43/2018
Till:	RH

Utbildningsdepartementet
Skolenheten

Remiss av betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan –
förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering
(SOU 2017:91)

Remissinstanser

- 1 Riksdagens ombudsmän, JO
- 2 Justitiekanslern, JK
- 3 Barnombudsmannen
- 4 Länsstyrelsen i Stockholm
- 5 Länsstyrelsen i Norrbottens län
- 6 Länsstyrelsen i Västmanlands län
- 7 Statistiska centralbyrån, SCB
- 8 Statskontoret
- 9 Statens skolverk
- 10 Statens skolinspektion
- 11 Specialpedagogiska skolmyndigheten
- 12 Sameskolstyrelsen
- 13 Skolväsendets överklagandenämnd
- 14 Regelrådet (N2008:05)
- 15 Lunds universitet
- 16 Stockholms universitet
- 17 Umeå universitet

- 18 Södertörns högskola
 - 19 Institutet för språk och folkminnen, ISOF
 - 20 Sametinget
 - 21 Diskrimineringsombudsmannen
 - 22 Arvidsjaurs kommun
 - 23 Bergs kommun
 - 24 Borås kommun
 - 25 Degerfors kommun
 - 26 Eskilstuna kommun
 - 27 Gotlands kommun
 - 28 Gällivare kommun
 - 29 Göteborgs kommun
 - 30 Hammarö kommun
 - 31 Haparanda kommun
 - 32 Huddinge kommun
 - 33 Jokkmokks kommun
 - 34 Järfälla kommun
 - 35 Kalix kommun
 - 36 Kiruna kommun
 - 37 Lycksele kommun
 - 38 Malmö kommun
 - 39 Pajala kommun
 - 40 Sorsele kommun
 - 41 Stockholms kommun
 - 42 Sundsvalls kommun
 - 43 Södertälje kommun
 - 44 Trollhättans kommun
 - 45 Umeå kommun
 - 46 Upplands Väsby kommun
 - 47 Vilhelmina kommun
-

- 48 Västerås kommun
- 49 Örebro kommun
- 50 Östersunds kommun
- 51 Övertorneå kommun
- 52 Der Nayer Dor
- 53 Judiska Centralrådet i Sverige
- 54 Judiska ungdomsförbundet i Sverige
- 55 Sveriges Jiddischförbund
- 56 Lattjo Drom
- 57 Riksförbundet Romer i Europa
- 58 Sveriges Romerförbund
- 59 Trajosko Drom
- 60 Centraförbundet Roma International
- 61 Föreningen RUNG - resande, ung, ny och gammal
- 62 Kulturgruppen för resandefolket
- 63 Roma Institutet
- 64 Romano Pasos Research Centre
- 65 Romska ungdomsförbundet
- 66 Landsförbundet Svenska Samer
- 67 Organisationen Samerna
- 68 Samerådet, svenska sektionen
- 69 Same Ätnam
- 70 Saamid Riikasearvi – Svenska Samernas Riksförbund
- 71 Sáminuorra
- 72 Stiftelsen Gaaltije, sydsamiskt kulturcentrum
- 73 Sverigefinländarnas Delegation
- 74 Sverigefinska Riksförbundet
- 75 Sverigefinska ungdomsförbundet
- 76 Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset
- 77 Met Nuoret

- 78 Amnesty International
- 79 Civil Rights Defenders
- 80 Svenska kyrkan
- 81 Idéburna skolors riksförbund
- 82 Friskolornas riksförbund
- 83 Föreningen för samordnare för finskt förvaltningsområde
- 84 Lärarförbundet
- 85 Lärarnas Riksförbund
- 86 Sveriges Skolledarförbund
- 87 Sveriges elevråd - SVEA
- 88 Sveriges elevkårer
- 89 Sveriges Kommuner och Landsting, SKL

Remissvaren ska ha kommit in till Utbildningsdepartementet senast **fredagen den 6 april 2018**. Svaren bör lämnas både på papper till Utbildningsdepartementet, 103 33 Stockholm och per e-post i ett format som man kan kopiera textavsnitt från, t.ex. i Wordformat eller teckenläsbar PDF till u.remissvar@regeringskansliet.se. Ange diarienummer U2017/04546/S och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss – hur och varför (SB PM 2003:2). Den kan laddas ner från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long, sweeping tail that extends towards the upper right.

Eva Lenberg
Rättschef

Kopia till

Wolters Kluwers kundservice, 106 47 Stockholm

Nationella minoritetsspråk i skolan

– förbättrade förutsättningar
till undervisning och revitalisering

*Betänkande av Utredningen förbättrade möjligheter
för elever att utveckla sitt nationella minoritetsspråk*

Stockholm 2017

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2017:91

SOU och Ds kan köpas från Wolters Kluwers kundservice.
Beställningsadress: Wolters Kluwers kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@wolterskluwer.se
Webbplats: wolterskluwer.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Wolters Kluwer Sverige AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

En kort handledning för dem som ska svara på remiss.

Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2017

ISBN 978-91-38-24707-5

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet Gustav Fridolin

Regeringen beslutade den 22 december 2016 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå åtgärder för förbättrade möjligheter för elever som tillhör de nationella minoriteterna att få undervisning i sina respektive modersmål i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan (dir. 2016:116). I uppdraget ingick vidare att undersöka situationen för modersmålsundervisningen och tvåspråkig undervisning för dessa språk.

Till särskild utredare förordnades den 14 februari 2017 professor Jarmo Lainio vid Stockholms universitet. Som utredningssekreterare anställdes den 14 mars 2017 universitetsadjunkten vid Stockholms universitet, Sari Pesonen, och den 27 mars 2017 utvecklingsledaren vid Länsstyrelsen i Stockholms län, Moa Nordin.

Som experter att biträda utredningen förordnades den 24 mars 2017 departementssekreteraren vid Utbildningsdepartementet Gunnar Stenberg, departementssekreteraren vid Kulturdepartementet Erik Adell Hellström, departementssekreteraren vid Utbildningsdepartementet Anita Carlstedt och kanslirådet vid Utbildningsdepartementet Emma Östling.

Som sakkunniga i referensgruppen ingick rådgivaren vid Specialpedagogiska skolmyndigheten, Mariana Wiik, undervisningsrådet vid Statens skolverk, Nermina Wikström, juristen vid Statens skolverk, Anna Medin, enhetschefen vid Sametinget, Aina Negga, vice styrelseordförande och ordförande i språknämnden i Sametinget, Lars-Miguel Utsi, utredaren vid Statens skolinspektion, Eva Lanteli, tf. skolchef och myndighetschefen vid Sameskolstyrelsen, Annechattrin Brandén, och utredaren vid Sveriges Kommuner och Landsting, Åsa

Ernestam, och utredaren vid Diskrimineringsombudsmannen, Björn Brodin. Universitetskanslersämbetet deltog genom utredaren Andrea Amft vid ett möte. Undervisningsrådet vid Statens skolverk, Nermina Wikström, enhetschefen vid Sametinget, Aina Negga, vice styrelseordförande och ordförande i språknämnden i Sametinget, Lars-Miguel Utsi, utredaren vid Statens skolinspektion, Eva Lanteli, tf. skolchef och myndighetschefen vid Sameskolstyrelsen, Annechatrin Brandén och utredaren vid Sveriges Kommuner och Landsting, Åsa Ernestam förordnades som experter den 31 oktober 2017. Till experter förordnades även Tuula Hatunen Schwartz, Roma institutet och Daniel Särkijärvi, Svenska tornedalingars riksförbund – Tornionlaaksolaiset, den 31 oktober 2017.

Utredningen hyser förhoppningar om att förslagen erbjuder förbättrade möjligheter för revitalisering och utveckling av minoritetsspråken. Utredningen överlämnar härmed betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering.

Stockholm i november 2017

Jarmo Lainio

/Moa Nordin
Sari Pesonen

Innehåll

Förkortningar	21
Sammanfattning	23
Summary	33
1 Författningsförslag.....	45
1.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)	45
1.2 Förslag till förordning om ändring i skolförordningen (2011:185)	64
1.3 Förslag till förordning om ändring i skolförordningen (2011:185)	72
1.4 Förslag till förordning om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039)	78
1.5 Förslag till förordning om ändring i förordning (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare	86
1.6 Förslag till förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)	88
1.7 Förslag till förordning om ändring i förordning (2003:306) om försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i grundskolan	92

2	Utredningens uppdrag.....	93
2.1	Utredningens uppdrag	93
2.2	Planering och genomförande av arbetet.....	94
2.3	Läsanvisningar: avgränsningar och betänkandets definitioner.....	95
2.3.1	Allmänna begrepp	95
2.3.2	Språk, varietet eller dialekt	96
2.3.3	Begreppsanvändning: modersmål och andra begrepp	99
2.3.4	Arvspråk, modersmål eller nationella minoritetsspråk som begrepp för utredningens syften	101
2.4	Betänkandets disposition	103
3	Det gällande regelverket för undervisning i och på nationella minoritetsspråk i de olika skolformerna	105
3.1	Allmänt om skolan	105
3.1.1	Förskolan.....	105
3.1.2	Förskoleklassen.....	107
3.1.3	Övergripande om skolan	109
3.1.4	Grundskolan.....	110
3.1.5	Grundsärskolan	110
3.1.6	Sameskolan	111
3.1.7	Specialskolan	112
3.1.8	Gymnasieskolan	113
3.1.9	Gymnasiesärskolan	113
3.1.10	Skolplikt.....	114
3.1.11	Minsta garanterad undervisningstid.....	114
3.2	Modersmålsundervisning	116
3.2.1	Ansvar för modersmålsundervisning	118
3.3	Läroplanerna i de skolformer som utredningen omfattas.....	118
3.3.1	Läroplanerna för grundskolan, grundsärskolan, sameskolan och specialskolan ...	118

3.3.2	Läroplanerna för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.....	121
3.4	Kursplanerna för undervisning i nationellt minoritetsspråk	122
3.4.1	Kursplan i samiska för sameskolan, som även ska användas i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan	122
3.4.2	Kursplanerna i modersmål – finska, jiddisch, meänkieli respektive romani chib som nationellt minoritetsspråk i grundskolan, sameskolan och specialskolan	125
3.4.3	Kursplanerna i modersmål – finska, jiddisch, meänkieli respektive romani chib för grundsärskolan.....	128
3.4.4	Kursplanen i kommunikation i grundsärskolan i inriktningen träningsskolan.....	130
3.4.5	Kursplanen i moderna språk för grundskolan, sameskolan och specialskolan	131
3.5	Ämnesplanerna för undervisning i nationella minoritetsspråk	132
3.5.1	Ämnesplan i modersmål i gymnasieskolan	132
3.5.2	Ämnesplan i moderna språk i gymnasieskolan	134
3.5.3	Ämnesplan i modersmål i gymnasiesärskolan	135
3.5.4	Ämnesplan i moderna språk i gymnasiesärskolan	136
3.5.5	Ämnesområdesplan språk och kommunikation i gymnasiesärskolan	137
3.6	Tvåspråkig undervisning.....	138
3.6.1	Tvåspråkig undervisning i skolförordningen	138
3.6.2	Försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning.....	138
3.6.3	Bestämmelser för sameskolorna och integrerad samisk undervisning	139
3.7	Minoritetsskyddet i Europa och dess anpassning till svensk lag.....	140
3.7.1	Minoritetsskyddet som en del av mänskliga rättigheter.....	140

3.7.2	Ramkonventionen och språkstadgan	141
3.7.3	Sverige har ett dualistiskt rättssystem	142
3.7.4	Sverige ansluts till konventionerna	144
3.7.5	Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724) träder i kraft	145
3.7.6	Språklagen fastslår minoritetsspråkens särställning	146
3.7.7	Principen om självidentifikation	146
3.7.8	Strategin om romsk inkludering	147
3.8	Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter och EU:s grundläggande rättigheter	148
3.9	Barnkonventionen	148
3.10	Samernas status som urfolk	149
3.10.1	Samerna omnämns i regeringsformen	150
4	Språkliga rättigheter inom minoritetspolitiken och de internationella konventionerna	153
4.1	Minoritetsskydd som en del av de mänskliga rättigheterna	153
4.1.1	Konventionernas målsättning	154
4.2	Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk – grundläggande principer	155
4.2.1	Målen: främja och skydda språken och hålla dem levande	157
4.2.2	Europarådets övervakningssystem	159
4.2.3	Granskningar av språkstadgan och Sveriges åtaganden	160
4.2.4	Europarådets kritik av utbildningsväsendet	164
4.3	Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter ...	168
4.3.1	Ramkonventionens granskning av och rekommendationer till Sverige	169
4.4	Internationellt och nationellt – en diskussion om anmärkningar och synpunkter som lämnats till Sverige	171
4.4.1	Kommunerna i ljuset av åtagandena enligt konventionerna och svensk intern rätt	173

4.4.2	Synen på vad som är efterfrågan och behov, som del i att tillförsäkras rättigheterna	174
5	De nationella minoritetsspråken i skolan – en tillbakablick och nuvarande utmaningar	177
5.1	Modersmål i den svenska skolan	177
5.1.1	Undervisning i nationella minoritetsspråk före hemspråksreformen	178
5.1.2	Modersmålsundervisning och undervisning i nationella minoritetsspråk efter hemspråksreformen	181
5.2	Gemensamma och olika förutsättningar för undervisning i de nationella minoritetsspråken	185
5.2.1	Relationen språk och nationella minoriteter	185
5.2.2	Varierande språklig miljö typisk för nationella minoritetsspråk	186
5.2.3	Finska	187
5.2.4	Jiddisch	190
5.2.5	Meänkieli	192
5.2.6	Romani chib	195
5.2.7	Samiska	198
5.3	Framsteg och utmaningar för bevarandet av finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska	203
5.3.1	Framsteg – språkstöttande former för revitalisering utanför skolan	205
5.4	Avgörande utmaningar för de nationella minoritetsspråkens överlevnad	208
5.4.1	Överföringen av språket	209
5.4.2	Språkens status och synlighet i samhället	211
5.4.3	De nationella minoritetsspråkens utmaningar och möjligheter i skolans värld	214
5.4.4	Ökande utsatthet	226
5.4.5	Långsiktig planering för de nationella minoriteterna och deras språk behövs	226
5.4.6	Behov av att utveckla starka ämnesmiljöer på universiteten och forskning	228
5.4.7	Den statistik som används är bristfällig	229

6	Undervisning i de nationella minoritetsspråken inom grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan	231
6.1	Kartläggning av antal rapporterade berättigade till modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken inom grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan	231
6.1.1	Antalet berättigade elever till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk är osäkert	233
6.1.2	Benämningen berättigade elever ger missvisande information	234
6.1.3	Behov finns av en strukturerad handlingsplan för att skydda och främja barns rätt till sitt nationella minoritetsspråk	240
6.1.4	Rätten till information och kommuners bristande information om nationella minoriteters språkliga rättigheter	242
6.1.5	Korrekt information om bestämmelserna för undervisningen i nationella minoritetsspråk är central för vårdnadshavares beslut	251
6.2	Kartläggning av undervisning i nationella minoritetsspråk inom grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan	256
6.2.1	Nationella minoritetsspråk inom ämnet modersmål	256
6.2.2	Nationella minoritetsspråk inom moderna språk	260
6.2.3	Finska inom grundskolan och motsvarande skolformer	262
6.2.4	Jiddisch inom grundskolan och motsvarande skolformer	267
6.2.5	Meänkieli inom grundskolan och motsvarande skolformer	270
6.2.6	Romani chib inom grundskolan och motsvarande skolformer	274
6.2.7	Samiska inom grundskolan och motsvarande skolformer	278

6.3	Det krävs en holistisk syn på utbildningsfrågan	286
7	Nationellt minoritetsspråk som eget ämne.....	287
7.1	Nationellt minoritetsspråk som eget ämne ska införas	288
7.1.1	De nationella minoritetsspråkens ämnesutveckling från modersmål till eget ämne	288
7.1.2	Nationella minoritetsspråk, modersmål och arvspråk gentemot andra begrepp	292
7.1.3	Nationella minoritetsspråk är ett ämne med egen karaktär.....	296
7.1.4	Nationellt minoritetsspråk som ämne ger tydlighet	299
7.2	Förändringar i läroplaner och kursplaner	302
7.3	Kursplaner i samiska	304
7.3.1	Revidering av kursplanen i samiska	304
7.3.2	Kursplan i samiska för grundsärskolan ska utarbetas.....	311
7.3.3	Undervisning i samiska som nationellt minoritetsspråk räknas inte som samisk undervisning enligt 12 kap. 13 § skolförordningen	318
7.4	Kursplanerna i ämnet nationellt minoritetsspråk ska utgå från behov, förutsättningar och mål för undervisningen i finska, jiddisch, meänkieli och romani chib.....	319
7.5	Nationella minoritetsspråk ska ingå i det centrala innehållet i ämnesområdet kommunikation inom inriktningen träningsskolan	320
7.6	Bedömningsstöd i ämnet nationellt minoritetsspråk ska tas fram	322
7.7	Minsta garanterad undervisningstid ska införas för ämnet nationellt minoritetsspråk.....	323
7.7.1	Nuvarande reglering	323

7.7.2	Den nuvarande ordningen för reglering av undervisningstimmar leder inte till likvärdiga förhållanden.....	325
7.7.3	Den nuvarande undervisningen i nationella minoritetsspråk brister i förhållande till de principer som språkstadgan uppställer	330
7.7.4	Den nuvarande undervisningen i nationella minoritetsspråk främjar inte språkens överlevnad.....	333
7.7.5	Den minsta garanterade undervisningstiden måste vara betydligt högre än de timmar som för närvarande ges	336
7.7.6	Elevperspektiv i förhållande till förslaget om ökat antal undervisningstimmar	340
7.7.7	Regleringen av undervisningstiden har positiv inverkan på ämnet och ämnesutvecklingen	341
7.8	Effekter av införandet av det nya ämnet	342
7.8.1	Konsekvenser av förslaget jämfört med dagens bestämmelser för ämnet modersmål	342
7.8.2	Nationella minoritetsspråk inom ramen för ämnet modersmål.....	343
7.8.3	Inget krav på elevantal i ämnena nationellt minoritetsspråk och modersmål.....	347
7.8.4	Samiska i sameskolan, inom undervisningen i modersmål och nationellt minoritetsspråk.....	348
7.9	Tilläggsbelopp till fristående skolor för undervisning i ämnet nationellt minoritetsspråk	349
7.10	Ämnet nationellt minoritetsspråk underlättar uppföljning, redovisning och rapportering	350
7.10.1	Nationellt minoritetsspråk som eget ämne underlättar Skolinspektionens granskning	350
7.10.2	Reglering av minsta garanterad undervisningstid i ämnet nationellt minoritetsspråk underlättar uppföljning	353
7.11	Möjligheten till undervisning i två språk utökas för nationella minoritetsspråk	355

7.11.1	Bestämmelsen om möjligheten till undervisning i två språk ska gälla för alla nationella minoriteter.....	355
7.11.2	Undervisning i två språk varav ett som nationellt minoritetsspråk och ett annat som modersmål.....	358
7.11.3	Undervisning i två minoritetsspråk.....	359
7.12	Undervisning i nationella minoritetsspråk utanför ämnet nationellt minoritetsspråk.....	361
7.12.1	Språkval och nationella minoritetsspråk	361
7.12.2	Elevens val och nationella minoritetsspråk.....	362
7.12.3	Skolans val och nationella minoritetsspråk.....	364
7.13	Undervisning i språken för alla?	364
7.13.1	Utred minoritetsspråk för alla.....	364
7.13.2	Utred språkval för alla.....	366
8	Undervisning i de nationella minoritetsspråken i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan	369
8.1	Kartläggning av undervisning i de nationella minoritetsspråken i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan	369
8.2	Bristande information.....	375
8.3	Undervisning i nationellt minoritetsspråk ska införas i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.....	377
8.3.1	Ämnesplaner för nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska tas fram.....	378
8.3.2	Kravet på att vårdnadshavare har minoritetsspråket som modersmål ska inte gälla.....	380
8.3.3	Behovet av revitalisering finns även i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan – förkunskaper i språken ska inte krävas	381

8.3.4	Meritpoäng för kurser i nationellt minoritetsspråk i gymnasieskolan vid tillträde till högre utbildning ska införas om meritpoängssystemet kvarstår.....	385
8.3.5	Nationella minoritetsspråk ska regleras som ämne i gymnasiesärskolan.....	388
8.3.6	Nationella minoritetsspråk inom gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.....	389
8.3.7	Nationella minoritetsspråk ska ingå i det centrala innehållet i ämnesområdesplanen Språk och kommunikation för gymnasiesärskolan.....	390
8.3.8	På humanistiska programmets inriktning språk får kurser i nationellt minoritetsspråk erbjudas.....	391
8.3.9	Nationellt minoritetsspråk som individuellt val, utökat program eller som ersättning för andra språk.....	391
8.4	Riksrekrytering för högskoleförberedande program	392
8.4.1	Gymnasie- och gymnasiesärskoleelevers möjligheter att studera på annan ort	392
8.4.2	Lapplands gymnasium och Bokenskolans unika samhällsvetenskapsprogram med samisk profil.....	395
8.4.3	Gymnasieutbildning med inriktning mot nationella minoriteter ska bli riksrekryterande ...	399
8.5	Utbildning enligt 20 kap. skollagen.....	401
9	Nationella minoritetsspråk och tvåspråkig undervisning	403
9.1	Modeller för tvåspråkig undervisning	403
9.2	Tvåspråkig undervisning i Sverige	406
9.3	Juridiska förutsättningar för tvåspråkig undervisning	410
9.3.1	Skolförordningens bestämmelser.....	410
9.3.2	Försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning	411

9.3.3	Särskilt om sameskolan	411
9.3.4	Haparanda språkskola	412
9.4	Formell kartläggning av tvåspråkig undervisning	412
9.4.1	Statistik över tvåspråkig verksamhet saknas	413
9.4.2	Den befintliga tvåspråkiga verksamheten för nationella minoritetsspråk inom grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ...	414
9.4.3	Tvåspråkig undervisning som försöksverksamhet i årskurs 7–9	419
9.4.4	Tvåspråkig undervisning inom specialskolan.....	420
9.5	Tvåspråkig undervisning är hotad för de fem nationella minoritetsspråken	423
9.5.1	Finska	424
9.5.2	Jiddisch.....	430
9.5.3	Meänkieli.....	430
9.5.4	Romani chib	432
9.5.5	Samiska.....	433
9.5.6	Tvåspråkig verksamhet läggs ned	436
9.6	Utvärdering av tvåspråkig undervisning generellt	438
9.6.1	Utvärdering av den tvåspråkiga försöksverksamheten	440
9.6.2	Permanent tvåspråkig undervisning i de nationella minoritetsspråken i årskurs 7–9	440
9.6.3	Ta bort kravet på dagligt umgängesspråk	442
9.6.4	Tvåspråkig undervisning på de nationella minoritetsspråken bör införas och utökas	443
9.6.5	En nystart för tvåspråkig undervisning i nationella minoritetsspråk behövs.....	445
10	De nationella minoritetsspråken i förskolan och förskoleklassen	447
10.1	Förskolans roll i den långsiktiga språkliga utvecklingen är viktig.....	447
10.2	Enhetlig begreppsanvändning	449
10.2.1	En starkare skrivning i skollagen.....	450
10.2.2	Jiddisch och romani chib i förskolan.....	451

10.2.3	Tillgången till undervisning i nationella minoritetsspråk i förskoleklassen ska ses över....	452
10.3	Förskolans bestämmelser i minoritetslagen förs över till skollagen.....	453
10.3.1	Rubriken i skollagen	455
11	Tillgången till lärare och läromedel i nationella minoritetsspråk.....	457
11.1	Tillgången till undervisning i nationella minoritetsspråk är avhängig av tillgången till lärare i nationella minoritetsspråk.....	457
11.1.1	Bestämmelser angående lärare i nationella minoritetsspråk	461
11.1.2	Förutsättningarna för behörighetsgivande lärarutbildning i de nationella minoritetsspråken är olika	462
11.1.3	Möjlighet att anställa lämplig lärare i ämnet nationellt minoritetsspråk	471
11.1.4	Ämnet nationellt minoritetsspråk ska ingå i en ämneslärarexamen	472
11.2	Bakgrunden till de nuvarande satsningarna för att öka tillgången till lärare i de nationella minoritetsspråken	473
11.3	Ämneslärarutbildningen för lärare i finska och samiska är otillräcklig för att täcka behovet av lärare i nationella minoritetsspråk	477
11.5	Uppdraget att stärka tillgången till lärare i nationella minoritetsspråk	479
11.5.1	Uppdragsutbildningarna att stärka tillgången till lärare i nationella minoritetsspråk ska fortgå och utökas att omfatta även lärare i finska och jiddisch.....	479
11.6	Åtgärder både på kort och lång sikt behövs för att öka tillgången till lärare i nationella minoritetsspråk	481
11.6.1	Det bör tas särskild hänsyn till behovet av behöriga lärare i nationella minoritetsspråk i det fall att Lärarlyftet II ska fortgå	482

11.6.2	Möjlighet att inkludera nationella minoritetsspråk som valbart ämne inom grundläraresexamen mot arbete i årskurs 4–6 bör utredas	483
11.6.3	Möjlighet att skapa en mer anpassad utbildning och behörighetsgivande examen för lärare med inriktning nationella minoritetsspråk bör utredas	484
11.6.4	Fjärrundervisning i ämnet nationellt minoritetsspråk	485
11.7	Läromedel i nationella minoritetsspråk ska tas fram för det nya ämnet nationellt minoritetsspråk	487
11.8	Läroutbildningarna i och på de nationella minoritetsspråken i den språkliga och didaktiska helheten	488
12	Övriga frågor som regeringen bör uppmärksamma	493
12.1	Förstärkta åtgärder mot rasism och hatbrott för att öka trovärdigheten och genomslaget för minoritetspolitiken ..	493
12.2	Språk som diskrimineringsgrund	496
12.3	Kunskaper om nationella minoritetsspråk ska in i kursplanen för svenska som andraspråk	498
13	Konsekvenser av förslagen	501
13.1	Konsekvensutredningens innehåll	501
13.1.1	Konsekvensutredning vid regelgivning	502
13.2	Förslag och ställningstaganden	503
13.2.1	Problembeskrivning och syfte	503
13.2.2	Utredningens förslag	505
13.2.3	Alternativa lösningar eller ingen reglering	506
13.2.4	Vilka berörs av regleringen	506
13.3	Ekonomiska konsekvenser	507
13.3.1	Konsekvenser för staten	507
13.3.2	Anmälan om tvåspråkig undervisning och riksrekrytering till Skolverket	509

13.3.3	Riksrekrytering	509
13.3.4	Skolinspektionens riktade tillsyn	509
13.3.5	Den kommunala självstyrelsen och finansieringsprincipen	510
13.3.6	Utredningens förslag som berör kommuner och skolhuvudmän	510
13.3.7	Konsekvenser för kommunerna	511
13.3.8	Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen	512
13.3.9	Konsekvenser för skolhuvudmän	515
13.3.10	Skolskjuts	517
13.3.11	Sammanfattning ekonomiska konsekvenser	518
13.4	Samhällsekonomiska konsekvenser	519
13.5	Konsekvenser för lärarna och elevernas skoldag	520
13.6	Efterlevnaden av konventionerna	521
13.7	Konsekvenser för eleverna	522
13.7.1	Rätt till likvärdig utbildning	523
13.7.2	Barnrättsperspektiv	524
13.8	Skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till EU och skyddet för den personliga integriteten	525
13.8.1	Känsliga personuppgifter	527
13.8.2	Rättsligt stöd	529
13.8.3	Proportionalitetsbedömning	531
13.9	Andra konsekvenser	531
13.9.1	Konsekvenser för de integrationspolitiska målen och stödåtgärder för elever	531
13.9.2	Små företags förutsättningar	532
13.9.3	Jämställdheten mellan män och kvinnor	532
13.10	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	532
13.10.1	Ikraftträdande för de föreslagna ändringarna i skolförfattningarna	532

14	Författningskommentar	535
14.1	Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)	535
	Särskilt yttrande	553
	Referenser	555
	Bilagor	
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2016:116	577
Bilaga 2	Kommittédirektiv 2017:93.....	585
Bilaga 3	Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter	587
Bilaga 4	Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk...	609

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter
Dataskyddsförordningen	Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning)
Ds	Departementsserien
DO	Diskrimineringsombudsmannen
EU	Europeiska unionen
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Expertkommittén	Europarådets expertkommitté för den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk
FN	Förenta Nationerna
ISO	Institutet för språk och folkminnen
JK	Justitiekanslern
JO	Riksdagens ombudsmän (Justitieombudsmannen)
Ministerkommittén	Europarådets ministerkommitté för den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk

Minoritetslagen	Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk
Minoritetsspråkslagarna	Lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar samt Lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar
MR	Mänskliga rättigheter
PUL	Personuppgiftslag (1998:204)
Ramkonventionen	Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter
Regeringsformen	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
Rådgivande kommittén	Europarådets rådgivande kommitté för ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter
SCB	Statistiska Centralbyrån
SKL	Sveriges kommuner och landsting
Skolinspektionen	Statens skolinspektion
Skolverket	Statens skolverk
SKOLFS	Statens skolverks författningssamling
Skr	Regeringens skrivelse
Språkstadgan	Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk
SOU	Statens offentliga utredningar
STR-T	Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset
ST	Sametinget
SÖ	Sveriges överenskommelser med främmande makter
UNESCO	The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UR	Sveriges Utbildningsradio

Sammanfattning

De nationella minoritetsspråken inom utbildningsväsendet i Sverige

Sveriges riksdag erkände år 1999 fem nationella minoriteter: judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Sverige har, genom att ratificera den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk¹ och Europarådets ramkonvention till skydd för nationella minoriteter,² folkrättsligt förbundit sig att skydda de nationella minoriteterna och stödja dessa minoriteters kulturer och språk. Detta innebär ett senkommet erkännande av Sveriges nationella minoriteter – judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar och deras språk – men också av det gemensamma svenska kulturarvet. Regeringen lyfte att det var ett erkännande av grupper som både osynliggjorts och undertryckts under långa perioder.³ Sverige har därefter antagit en minoritetspolitik och lagstiftning för att revitalisera språken, skydda de nationella minoriteterna och garantera dem inflytande och delaktighet i de frågor som berör dem. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724) trädde i kraft den 1 januari 2010. Det finns även sektorslagstiftning som stadgar specifika rättigheter för de nationella minoriteterna, som en utökad rätt till modersmålsundervisning enligt 10–13, 15 och 18 kap. skollagen (2010:800), eller möjligheten till tvåspråkig undervisning (9 kap. 12–13 §§ skolförordningen). Vidare finns särskilda rättigheter till undervisning i samiska inom sameskolan (13 kap. skollagen). Språklagen (2009:600) stadgar att de nationella minoritetsspråken i Sverige är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska, samt att man på

¹ SÖ 2000:3.

² SÖ 2000:2.

³ Prop. 2008/09:158, s. 158.

likvärdigt sätt som med svenska ska kunna använda, utveckla och lära sig språken genom det allmännas försorg.⁴

Utmaningarna och kritiken mot Sverige

Minoritetspolitiken och lagstiftningen har utgjort steg på vägen mot att bevara och revitalisera språken och samtidigt bättre uppfylla åtagandena enligt ratifikationen av de båda konventionerna. Det finns dock aspekter av minoritets- och minoritetsspråkspolitiken som återkommande fått kritik från Europarådets granskningsorgan. Kritiken rör ofta utbildningsområdet. Utmaningarna på området är flera. Ett starkt historiskt assimileringstryck har medfört att vissa av minoritetsspråken i dag är starkt hotade.⁵ Detta beror delvis på att undervisningen i och på språken inte fungerat tillfredsställande. Det pågår även sedan länge en forcerad språkbytesprocess som exempelvis resulterat i att antalet talare ständigt minskar. Minskat antal talare och andra orsaker har lett till att det har uppstått en lärarbrist, vilket förstärker språkbytet genom att antalet elever också minskar.

Samhället kan genom olika åtgärder gynna och värna bevarandet av de nationella minoritetsspråken. Samhällets skydd och stöd är centralt för att minoritetsspråken ska kunna fortleva i Sverige. Utbildningsområdet är avgörande för att språkens fortlevnad och för att de ska kunna utvecklas. Det krävs att en obruten språk- och utbildningskedja etableras från förskola till universitet. Utbildningsområdet kan dock inte enskilt garantera framgång för minoritetsspråkens utveckling. Det handlar även om att trygga minoritetsspråken och kulturerna i ett bredare perspektiv, som en del av svenskt kulturarv och mångfald, samt att möjliggöra bruk av språken både i det offentliga och i det privata. Det allmänna ska skapa ett utbud av möjligheter att använda språken, men det behöver även finnas en efterfrågan bland de nationella minoriteterna. Efterfrågan kan påverkas på olika sätt av det allmänna, bl.a. genom att tillhandahålla adekvat och korrekt information om de språkliga rättigheterna som gäller de nationella minoriteterna.

⁴ 7 § språklagen.

⁵ Elenius, L., *Nationalstat och minoritetspolitik*, s. 100-267.

Utredningens uppdrag

Utredningens direktiv beslutades av regeringen den 22 december 2016 (Dir. 2016:116). Direktiven i dess helhet finns bifogade till betänkandet som bilaga 1. Med anledning av Europarådets kritik mot Sverige när det gäller undervisningen i de nationella minoritetsspråken, samt utifrån regeringens strävan att värna och revitalisera de nationella minoritetsspråken, är uppdraget att kartlägga behovet av åtgärder. Uppdraget omfattar att kartlägga och bedöma om åtgärder behövs för undervisningen i nationella minoritetsspråken inom grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. I uppdraget ingår vidare att kartlägga och bedöma om åtgärder behövs för att öka tillgången till tvåspråkig undervisning på nationella minoritetsspråk inom dessa skolformer. Utredaren ska också ange vilka åtgärder som är nödvändiga i de fall sådana behövs.

Uppdragets syfte är att öka och förbättra tillgången till undervisning i de nationella minoritetsspråken. Syftet är vidare att öka efterlevnaden av de två internationella konventioner som Sverige ratificerat som rör de nationella minoritetsspråken och de nationella minoriteterna. I båda fallen är intentionen att språken ska hållas levande in i framtiden.

Utredningens utgångspunkter

Utredningen har som utgångspunkt kartlagt situationen för modersmålsundervisningen och den tvåspråkiga undervisning som bedrivs, dels med hjälp av statistik, dels baserat på samråd som hållits med företrädare för samtliga nationella minoriteter. Det har inneburit att utredningen sammanställt och presenterar sammandrag av statistiska uppgifter från olika källor, främst av den information som Skolverket kunnat tillhandahålla, men också genom att kombinera annan information och statistik om de språkliga förhållandena för de nationella minoritetsspråken. Sammantaget målar dessa beskrivningar upp en mörk bild av situationen för de nationella minoritetsspråken i det svenska skolsystemet i stort, gällande alla utbildningsformer och nivåer, för alla språken. Viss positiv utveckling kan skönjas under de två senaste åren, vilket tolkats som att införandet av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724) och de förändringar

i skollagen som trädde i kraft den 1 juli 2010 (2010:800) har börjat ge resultat.⁶

Företrädare för minoritetsspråken har under samråd kunnat kommentera de förslag utredningen ämnat lägga fram och bidragit med viktig information, statistik och synpunkter. Den information och de uppgifter som erhållits vid samråd och från företrädare för de nationella minoriteterna visar att den offentliga statistiken delvis är baserad på osäkra grunder, men ändå kan och bör utgöra en utgångspunkt för bedömning av situationen för undervisningen.

I samråden har en mängd synpunkter framförts utöver det som rör de statistiska grundförutsättningarna. Flera av grupperna har bl.a. återkommande framfört en önskan om att använda olika benämningar på språken, som tar hänsyn till den språkliga variation som finns, t.ex. för samiska, romani chib och meänkieli med respektive varieteter/språk. Sverige har erkänt de fem nationella minoritetsspråken (samiska med varieteter). Utredningen har dock haft som strävan att iaktta behov inom respektive minoritet eller språk, för att belysa vissa frågor och synpunkter, samtidigt som det lett till vissa komplikationer i kartläggningen och analysen av de förslag som lagts.

Som utgångspunkt för arbetet har Europarådets kritik studerats. Kritiken har utgjort grund för att skapa förslag på förbättringar som är nationellt anpassade, men som i möjligaste mån svarar mot den kritik som riktats mot Sverige. Återkommande i kritiken av Sverige lyfts målet att hålla språken levande och för att nå detta mål behöver inte bara gängse skolinsatser utvecklas, utan också ytterligare åtgärder som rör området språklig revitalisering stärkas. Detta har lett till att utredningen konsekvent försökt se utbildningsväsendet som en helhet och inte endast diskuterat skolformer och årskurser separat. Det är avgörande att det finns en obruten kedja av insatser för minoritetsspråken från förskolan till högre utbildning och lärarutbildningar.

Som en konsekvens av detta synsätt har utredningen analyserat utmaningar som finns i utbildningsväsendet för att uppnå likvärdighet och förutsättningar för språklig revitalisering. Det rör sig om författningsmässiga utmaningar, lärarnas arbetssituation och lärarutbildningarna samt elevernas situation. Lärarutbildningarna är centrala

⁶ SFS 2014:458. Förkunskapskrav för rätt till modersmålsundervisning togs bort för elever som tillhör de nationella minoriteterna.

för att uppnå en omställning från assimilation och språkbyte till en förhöjd status för språken och språkbevarande.

Huvudförslagen sammanfattas nedan.

Utredningens huvudförslag

Alla elever i Sverige har enligt skollagen rätt till en likvärdig utbildning.⁷ Oavsett var eleven bor och oavsett elevens sociala och ekonomiska hemförhållanden ska utbildningen bedrivas med hög kvalitet. Utbildningen ska också kompensera för elevers olika bakgrund och andra olikartade förutsättningar. Detta gäller även modersmålsundervisningen och undervisningen i och på nationella minoritetsspråk. Dessa förutsättningar beträffande likvärdighet i undervisningen av dessa språk föreligger inte i dag.

Ett nytt ämne föreslås – nationellt minoritetsspråk

I förhållande till modersmålsundervisning generellt gäller i dag särskilda bestämmelser i skollagen vad avser de nationella minoritetsspråken. Sedan 1 juli 2015 kan ett nationellt minoritetsspråk läsas av elever som inte har förkunskaper i språket, dvs. som nybörjarspråk i de obligatoriska skolformerna. Detta är ett led i strävandena att möjliggöra en revitalisering av de nationella minoritetsspråken i Sverige. De nationella minoritetsspråken har en särskild ställning mot bakgrund av Sveriges internationella åtaganden och det allmänna har i nationell lagstiftning getts ett särskilt ansvar för att stötta och utveckla dessa språk. Barns rätt till sitt språk är ett prioriterat område.

Det har varit utredningens mål att ta fram förslag som följer direktiven och som syftar till att svara mot en del av kritiken mot Sverige från Europarådet. Vidare har utredningen i förslagen prioriterat synpunkter om behov i undervisningen, tydlighet i skolförfattningarna och att utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom och mellan de nationella minoritetsspråken.

Undervisningen i de fem nationella minoritetsspråken ska därför enligt utredningens förslag lyftas ut från de nuvarande generella

⁷ 1 kap. 8 §.

bestämmelserna om modersmålsundervisning. Dessa språk ska regleras separat i lagstiftning som rör det svenska skolsystemet och ämnet ska benämnas *nationellt minoritetsspråk*. Ämnet nationellt minoritetsspråk ska anges som ämne i skollagen (2010:800) och det ska införas nya bestämmelser om undervisning i nationellt minoritetsspråk för alla de obligatoriska skolformerna⁸, för gymnasieskolan⁹ och gymnasiesärskolan.¹⁰

Utredningen har funnit att det finns ett behov av att särskilja undervisningen i dessa språk från modersmålsundervisningen generellt. Detta tydliggör den särskilda status som dessa språk har och de nationella minoriteternas ställning i Sverige. Det är viktigt att skilja på ämnet modersmål och ämnet nationellt minoritetsspråk, som delvis har olika syften. Ämnet nationellt minoritetsspråk ska utöver målen att utveckla kunskaper i och om språken och om minoriteternas kultur fungera som ett revitaliserande stöd för språken. Införandet av ett nytt ämne möjliggör även för Skolinspektionen att särskilt granska dessa språk i sitt granskningsförfarande. Vidare ger ett avgränsat ämne bättre förutsättningar för ämnesutveckling och förstärkt kompetensutveckling för lärare. Det är även i linje med många elevers önskemål. En naturlig följd blir att Skolverket får i uppdrag att revidera styrdokument såsom kursplaner, i samarbete med representanter för de nationella minoritetsspråken.

Ämnet nationellt minoritetsspråk ska ingå i timplanerna

För de obligatoriska skolformerna (grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan) finns s.k. timplaner enligt vilka eleverna är garanterade en minsta undervisningstid i varje ämne. I timplanerna anges den totala undervisningstid som eleven ska få i ett visst ämne under hela sin tid i skolan. Det rådande rättsläget innebär att modersmålsundervisningen i de nationella minoritetsspråken (och övriga språk) ges utanför garanterad undervisningstid och ibland ligger utanför en sammanhållen skoldag. Det innebär att en elevs förutsättningar att få tillgång till modersmålsundervisning ser olika ut i kommunerna och hos skolhuvudmännen. I flera rapporter

⁸ 10 kap. 7 a §, 11 kap. 10 a §, 12 kap. 7 a §, 13 kap. 7 a §.

⁹ 15 kap. 19 a §.

¹⁰ 18 kap. 19 a §.

som utredningen tagit del av och i kontakter med representanter för de nationella minoriteterna har det tydliggjorts att tillgången till undervisning ser olika ut i landet.¹¹

Konsekvenserna av att modersmålsämnet inte har haft en minsta garanterad undervisningstid är flera. Det har inte ingått i timplanerna och har därmed fått en låg status. Undervisningen har ofta tidsmässigt förlagts på obekväma tider. I genomsnitt erbjuds en timmes undervisning per vecka i de kommuner där undervisning ges. Detta räcker inte till för en planerad och upplevd progression i inläringen av språken. Både efterfrågan på undervisningen och modersmålslärares status har påverkats negativt av detta. Tillgången till undervisningen har även påverkats av delvis bristande eller felaktig information till vårdnadshavarna om vilka villkor som gäller för modersmålsundervisningen i nationella minoritetsspråk. Det finns också ett flertal studier och utvärderingar som visar på en låg prioritering av undervisningen i nationella minoritetsspråk bland kommuner. Det finns vidare ytterligare faktorer, inte minst bristen på behöriga lärare, som starkt bidrar till att det finns brister i såväl utbudet och omfattningen av undervisningen, som efterfrågan på undervisning i och på språken. En bidragande förklaring till att situationen är bekymmersam är att det mellan 1988 och 2014 inte fanns någon specifik lärarutbildning för modersmålslärare i Sverige. Utredningen föreslår som en viktig del av huvudförslaget att ämnet ska ingå i timplanerna för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

Utredningens förslag om en minsta garanterad undervisningstid inom timplanen förväntas bidra till att öka likvärdigheten mellan de elever som får tillgång till undervisning. Eleverna ges lika rätt till omfattning av undervisning oavsett var i landet de bor. Den minsta garanterade undervisningstiden – inom timplanen – skapar både en stabilare språklig grund för språkutveckling bland eleverna och språkbevarande av språken. Den ger också utrymme för tydligare och långsiktigare planering av undervisning för huvudmännen. Det höjer även ämnets status, ökar dess stabilitet och förbättrar möjligheten att planera undervisningen. Det innebär vidare att arbetssituationen för lärare och kvaliteten i undervisningen kan förbättras, när lärarna blir mer integrerade i skolans arbete och eleverna får mer fokuserad undervisning med mer individuell undervisning.

¹¹ Se t.ex. Länsstyrelsen och Sametinget, *Minoritetspolitikens utveckling 2015*, 2016.

En minsta garanterad undervisningstid föreslås – förutom med hänsyn till ämnets karaktär – även i förhållande till behovet av att revitalisera språken och säkra deras framtid i Sverige. För ämnet nationellt minoritetsspråk (se nedan) ska minsta garanterad undervisningstid vara totalt 960 timmar i de obligatoriska skolformerna grundskolan, grundsärskolan och specialskolan fördelat lika över stadierna. För sameskolan, som innefattar årskurs 1–6, ska timtalet för nationellt minoritetsspråk uppgå till 640.

Kartläggning och förslag om tvåspråkig undervisning

Utredningen har lämnat förslag om förstärkta möjligheter till tvåspråkig undervisning. Den nuvarande situationen för tvåspråkig undervisning är otillräcklig för finska och samiska samt obefintlig för meänkieli, vilka varit de tre språk som Europarådets kritik omfattat vad gäller den tvåspråkiga undervisningen. Europarådets granskningsorgan har föreslagit att Sverige ska utöka eller etablera tvåspråkig undervisning för dessa språk. Emellertid finns det också anledning att i samråd med representanter för jiddisch och romani chib diskutera på vilka sätt och i vilken utsträckning sådan undervisning ska arrangeras även för dessa språk. På grund av den begränsade tvåspråkiga undervisningen i Sverige, som i stort sett består av sameskolan, några fristående tvåspråkiga sverigefinska skolor, och enstaka kommunala klasser för finska skulle fler verksamheter behöva etableras. En del av denna nystart borde vara att återkommande samla in data om tvåspråkig undervisning, på samma grunder som för modersmålsundervisningen och att kontinuerligt planera för att utvärdera den tvåspråkiga undervisningen.

Utredningens bedömning är att både kortsiktiga och långsiktiga lösningar behöver planeras. Utredningen har främst föreslagit författningsändringar som ska möjliggöra för tvåspråkig undervisning i högre grad än i dag. På sikt kan även stimulansåtgärder bli nödvändiga. I uppbyggnaden av sådana utbildningsformer bör både Skolverket och Skolinspektionen – i sina roller som kvalitets- och tillsynsmyndigheter – få nya uppdrag.

Dessa lösningar behöver harmoniera med lärarutbildningar för undervisning i och på de nationella minoritetsspråken, där också kortsiktiga utbildningssatsningar och långsiktiga lärarutbildningar

bör skapas. Utredningen diskuterar detta översiktligt. Det krävs även andra anpassade lösningar för att lärarutbildningarna ska kunna svara mot de behov som finns i skolan, och som på sikt ska kunna bidra till livskraftigare användning av de nationella minoritetsspråken även utanför utbildningsväsendet.

Andra förslag som är av vikt för språkens revitalisering

I och med att en av grundprinciperna har varit att skapa likvärdiga förhållanden för eleverna och för de fem nationella minoritetsspråken, har utredningen presenterat ytterligare ett antal förslag.

Det finns tydliga behov av att öka antalet elever som läser de nationella minoritetsspråken även inom gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Dessa skolformer är viktiga för påbyggnad av kunskaper i språken som studerats inom grundskolan och motsvarande skolformer. I gymnasieåldern är det också ofta aktuellt för elever att fatta självständiga beslut om studier av språk och detta kan ha koppling till identitetsskapande och sökande efter rötter. Möjligheten att börja läsa minoritetsspråken som nybörjare i gymnasieskolan föreslås därför av utredningen.

Utredningen har efter diskussioner med representanter för de nationella minoriteterna funnit att det finns behov att författningsmässigt möjliggöra för riksrekryterande gymnasieutbildningar i de olika språken och därmed skapa bättre förutsättningar för studier i och på de nationella minoritetsspråken och deras kulturer på denna nivå. Utredningen föreslår bestämmelser som ska möjliggöra riksrekrytering för högskoleförberedande program för samtliga nationella minoriteter, t.ex. med inriktning mot deras respektive språk och kultur.

I samråd har även andra åtgärder för att effektivisera minoritetspolitiken diskuterats. Utredningen föreslår att Skolverket bör få ansvar för att samla in och presentera statistiska data även om tvåspråkig undervisning. Vidare bör Skolverket få i uppdrag att skapa modeller för samordning av den information som ska ges från huvudmännen till vårdnadshavare om de språkliga rättigheterna för nationella minoriteter.